

Aan Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van
de provincie Overijssel en
Ministerie van Economische Zaken,
Directie Natuur & Biodiversiteit

Datum	Onderwerp	Referentie
20 september 2023	Handhavingsverzoek boskap Sallandse Heuvelrug	B230920_POV1_HHV

Handhavingsverzoek grootschalige boskap westflank Sallandse Heuvelrug, Westelijke verbinding Helhuizen

Geacht College, geachte Staten,

De Stichting NatuurAlert Nederland verzoekt Gedeputeerde Staten van de Provincie Overijssel om handhavend op te treden tegen Staatsbosbeheer en Stichting Natuurmonumenten op grond van overtreding van artikel 3.1 en 3.5 Wnb alsmede op grond van artikel 1.11 en 1.12 Wnb, welke overtredingen worden gepleegd bij het kappen van bos op de westflank van de Sallandse Heuvelrug, de Westelijke verbinding Helhuizen, zoals het genoemd wordt in de ecologische quickscan en werkprotocol.

Staatsbosbeheer en de Stichting Natuurmonumenten hebben het grootste gedeelte van de Sallandse Heuvelrug in eigendom en voeren daar het beheer over. In 2016 is, na de aanwijzing tot Natura 2000-gebied, voor dit gebied het *Natura 2000-Beheerplan Sallandse Heuvelrug* opgesteld door gedeputeerde Staten van de Provincie Overijssel in overleg met het Ministerie van Economische Zaken.

Dit Beheerplan is op 29 maart 2022 met 6 jaar verlengd. Hoewel in 2016 de Minister van Economische Zaken bevoegd gezag was waar Staatsbosbeheer terreinbeheerder was en Gedeputeerde Staten van de Provincie Overijssel waar het beheer bij de Stichting Natuurmonumenten lag. Bij de verlenging van het Beheerplan Sallandse Heuvelrug was alleen nog gedeputeerde Staten van de Provincie Overijssel bevoegd gezag. Gedeputeerde Staten kan daarom aangemerkt worden als het bevoegd gezag jegens beide terreinbeheerders.

Bij de verlenging van het Beheerplan op 29 maart 2022 staat geschreven dat na verloop van de volgende 6 jaar het beheerplan opnieuw verlengd zal worden. Dat zou overigens in strijd zijn met de wet (artikel 2.3, vijfde lid Wnb), die slechts de mogelijkheid geeft om één keer te verlengen met ten hoogste 6 jaar. De *Memorie van Toelichting* bij de invoering van de *Wet natuurbescherming* stelt dat het regelmatig herzien van het Beheerplan verzekert dat steeds wordt uitgegaan van de meest actuele inzichten ten aanzien van de natuurwaarden en ten aanzien van de meest effectieve maatregelen om de instandhoudingsdoelstellingen in het gebied te realiseren, waarbij ook acht geslagen wordt op eventuele nieuwe economische en ruimtelijke ontwikkelingen die voor het gebied van belang kunnen zijn¹.

De op klimaatdoelen gerichte belangen dienen daarbij vanzelfsprekend ook te worden betrokken.

¹ TK 2011-2012, 33 348, nr 3 p.90

Op grond van het Beheerplan waren de beheerders Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten voornemens om in eerste instantie 190 hectare bomen te kappen, om daarmee te voldoen aan de instandhoudingsdoelstellingen van het korhoen, de nachtzwaluw en de roodborsttapuit. Na protesten van natuurorganisaties besloten de beheerders het voornemen niet uit te voeren. Na de stillegging is in december 2019 het rapport “*Natuur in conflict. Botsende waarden, waarheden en belangen in het natuurbeheer*” uitgebracht door het Planbureau voor de Leefomgeving². Het rapport concludeert tot enkele beleidswijzigingen:

- Natuurmonumenten besluit om het kapbeleid aan te passen (vlaktekap productiebos maximaal 0,5 ha per keer);
- Staatsbosbeheer overweegt of de doelen met minder kap bereikt kunnen worden;
- Woordvoerders van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer laten weten dat Natuurmonumenten voorlopig stopt met de grootschalige kap op de Sallandse Heuvelrug;
- De provincie besluit om de plannen gefaseerd uit te voeren, tussentijds te monitoren en te bekijken of verder kappen noodzakelijk is.;
- Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer nodigen leden en omwonenden uit om dit samen met boswachters in het gebied te bekijken;
- Het doel van het (inspraak)proces is om de eerdere doelen wel te behalen, met als toegevoegd doel, het zoveel mogelijk vasthouden van CO₂.

‘Hoewel de posities zijn verschoven is er nog geen nieuwe stabiele situatie ontstaan. Het inhoudelijke dilemma tussen bomen sparen en een open landschap blijft bestaan.’ (p.12)

Daarna werd het stil rond de omvormingsplannen.

Echter, in plaats van een nieuw, beter onderbouwd Beheerplan op basis van dit rapport, werd het Beheerplan uit 2016 in 2022 ongewijzigd verlengd. Op 28 maart 2023 verscheen vervolgens de *Natuurdoelanalyse Sallandse Heuvelrug*, waarin wordt het volgende gemeld: ‘De instandhoudingsdoelen voor dit gebied op de lange termijn zijn niet in zicht of er is nog niet voldoende informatie beschikbaar om te onderbouwen dat de habitats niet verslechteren. Uit de synthese blijkt dat er een aantal restproblemen aanwezig zijn, namelijk stikstof, leefgebied korhoen, recreatie en hydrologie. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen bereiken.’

De aanduiding ‘restproblemen’ voor wat feitelijk kernproblemen zijn, maakt ten enenmale duidelijk dat de focus bij de provincie en de in terreinbeheerders nog steeds ligt op cultuurtechnische ingrepen, terwijl maatregelen ten aanzien van de dominante drukfactoren stikstof, recreatie(druk), hydrologie en klimaat op de achtergrond blijven.

Na de intensieve uitwisseling met onder meer omwonenden en vrijwillige natuurbeschermers in 2018/2019, vindt met deze belanghebbenden in de volgende jaren geen verdere uitwisseling plaats. Zowel de *Natuurdoelanalyse Sallandse Heuvelrug 2023* als in een fact sheet, die vlak voor de start van de kapactiviteiten op de westflank op 1 september jl. aan omwonenden en vrijwillige natuurbeschermers beschikbaar werd gesteld, laten ingrijpende verschillen zien ten opzichte van de in het Beheerplan 2016 aangegeven maatregelen.

Pas op 21 augustus 2023, respectievelijk 22 augustus 2023 zijn groepjes van omwonenden en vrijwillige natuurbeschermers geïnformeerd over het feit dat ruim vier jaar na het opschorten van de boskap in juni 2019 alsnog zou worden overgegaan tot vlaktekap van 55 ha bos op de westflank van de Sallandse Heuvelrug, de zogenoemde Westelijke verbinding Helhuizen.

² WOt technical report 163

Tijdens deze voorlichtingsbijeenkomsten werd volgens de aanwezige omwonenden en vrijwillige natuurbeschermers ook niet naar behoren ingegaan op de bevindingen van de aanwezigen. Wat ook is gebleken uit de aan hen nagezonden nietszeggende korte verslagen. Tijdens een gesprek dat ondergetekenden op 6 september jl. hadden met de heer G.J. Hoeve, opdrachtgever namens de provincie, en de heren R. Blom en R. Ruis namens Staatsbosbeheer, werd ook ruiterlijk toegegeven dat het uitwisselingsproces in deze fase niet goed is verlopen.

De reacties van de betreffende omwonenden en vrijwillige natuurbeschermers tonen ook opmerkelijke blinde vlekken aan bij de projectorganisatie:

- De omwonenden hebben tijdens de bijeenkomsten onder meer gewezen op de aanwezigheid in het om te vormen terrein van een parkeerterrein voor wandelaars, welke ontbreekt op de fact sheet;
- De vrijwillige natuurbeschermers, waaronder de lokale reptielendeskundige Anton van Beek, heeft onder meer gewezen op het voorkomen in het kagebied van populaties zandhagedis, hazelworm en levendbarende hagedis, die vallen onder de Wet natuurbescherming.

De aanwezigheid van deze beschermde reptielen is gemist in de door de Bosgroepen opgestelde *Ecologische toets*, die ons op de valreep op 29 augustus werd toegezonden. Ook ontbreekt in het bijbehorende *Werkprotocol* de voorgeschreven procedure voor het beperken van schade aan deze beschermde soorten en hun habitat.

Een veldbezoek op 31 augustus, waartoe de vrijwilligers uiteindelijk op 28 augustus werden uitgenodigd, bleek niet meer mogelijk. Ongeacht de via e-mail van gedane toezegging dat het veldbezoek in ieder geval zou plaatsvinden voor aanvang van de werkzaamheden, werd op 4 september zonder verdere afstemming begonnen met de vlaktekop.

Deze procedure is zeer onzorgvuldig geweest en is daarom in strijd met het zorgvuldigheidsbeginsel, zoals vastgelegd in artikel 3:2 Awb. Maar ook de algemene beginselen van behoorlijk bestuur het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel zijn met deze handelwijze geschonden, zoals wij al in onze tussenevaluatie aan de provincie, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten hebben gemeld.

Dat was en is nog altijd reden voor ons om Gedeputeerde Staten te verzoeken het werk per direct stil te leggen, opdat eerst behoorlijke informatie kan worden verspreid over het project en nader veldonderzoek kan worden gedaan om de aanwezige beschermde soorten in het gebied te inventariseren en de voorgeschreven maatregelen te nemen om hen te beschermen.

Het handhavingsverzoek

Tevens verzoeken wij het college van Gedeputeerde Staten om handhavend op te treden tegen Staatsbosbeheer en de Stichting Natuurmonumenten op grond van de volgende overtredingen, die gepleegd worden en gepleegd dreigen te worden bij voortgang van het kappen van 55 ha bos in het gebied bij Helhuizen, waar op dit moment gekapt wordt.

Naar onze mening is sprake van overtreding van het verbod van artikel 3.1 en 3.5 Wet natuurbescherming, overtredingen in feite van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, zoals in de Wet natuurbescherming neergelegd in de paragrafen 3.1 en 3.2. Tevens is sprake van overtreding van artikel 1:11 Wnb, de zorgplicht.

1. Artikel 3.1 Wnb (Vogelrichtlijn):

Op grond van Wnb artikel 3.1 is het verboden opzettelijk vogels te doden, vangen en/of storen en is het verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen te vernielen en/of te beschadigen.

Bij enkele verstoring van de vogelsoort geldt het verbod alleen als die verstoring van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de soort (lid 5).

Dat met het kappen van de bomen, waarin de vogels rusten, hun nesten plegen te bouwen en die hun voedselvoorziening geeft, dit verbod wordt overtreden, spreekt vanzelf. Uit de *Ecologische quickscan / Werkprotocol* blijkt al dat veel beschermde vogelsoorten verblijven, nestelen en leven in de te kappen bospercelen.

De oplossing die gegeven wordt in het werkprotocol is dat er 10 meter (voor de nesten van de Sperwer) of 20 meter (voor de nesten van de bosuil en de buizerd) van een tijdens een veldbezoek in juni 2023 aangetroffen nestplaats en rustplaats niet gekapt mag worden. Voor bijvoorbeeld de buizerd geldt echter een minimale afstand van 50 meter, zoals aangegeven in het *BIJ12 Kennisdocument Buizerd*. Is het dan aannemelijk dat die buizerd of bosuil terugkomen op hun nest, nadat het gehele bos (zijn leefomgeving) rond zijn nest- of rustplaats is vernietigd?

Ook wordt gesteld in de quickscan/werkprotocol dat niet gewerkt wordt in het broedseizoen. Dat broedseizoen liep volgens dezelfde quickscan tot en met 31 augustus. Op grond daarvan is de kap op 4 september gestart, enkele dagen na het 'officiële einde' van het broedseizoen, alsof vogels zich aan exacte data houden en de klimaatverandering geen invloed zou hebben.

Van het korhoen, volgens het Beheerplan de belangrijkste reden om het bos te gaan kappen, is bekend dat het broedseizoen loopt tot in september³. Er werd en wordt dus ter bescherming van het korhoen bos gekapt op een moment dat datzelfde korhoen nog aan het broeden kan zijn!

De *Ecologische quickscan* vermeldt dan ook zelf op p. 11:

“Het werkgebied is geschikt als broedbiotoop voor veel vogelsoorten. Om vogels tijdens de broedperiode te ontzien, dienen de werkzaamheden buiten het broedseizoen (15 maart - 15 juli) plaats te vinden. Afhankelijk van de voorkomende soort kan het broedseizoen eerder starten dan 15 maart of later eindigen dan 15 juli. Voor de bosuil, die aanwezig is in het gebied, start het broedseizoen bijvoorbeeld al in januari (Sovon.nl, 2023). Ook met laat broedende soorten als de nachtzwaluw en roodborsttapuit moet rekening gehouden worden”.

Volgens het Beheerplan zijn de soorten nachtzwaluw en roodborsttapuit nadrukkelijk doelsoorten.

Dat betekent dat ook zelf geoordeeld werd dat in de broedbiotoop niet, in elk geval niet op dat moment, gekapt mocht worden.

Het in opdracht van *Vogelbescherming Nederland 2022* uitgebrachte rapport ‘*Verstoring van vogels door recreatie*’, *Krijgsman K.L., B. Klaassen en J. van der Winden* concludeert dat de effecten van recreatie op vogelsoorten aanzienlijk zijn; wat dan te zeggen van het voor vogels traumatische effect van bomenkap, waardoor hun leefomgeving en voedselvoorziening geheel verdwijnt.

Zoals de *Ecologische quickscan* blijkt waren de opdrachtgevers van de maatregelen op de hoogte van de aanwezige soorten, de nestplaatsen, rustplaatsen en het broedseizoen. Daarmee is aangetoond er bij de opdrachtgevers sprake was/is van opzet bij het vernietigen van nesten, rustplaatsen en voedselvoorzieningen en dus bij het op significante wijze verstoren van de dieren.

Van het verbod in artikel 3.1 is ontheffing of vrijstelling mogelijk (3:3 Wnb). Op grond van het zevende lid van artikel 3:3 is geen ontheffing of vrijstelling nodig van het verbod indien de handelingen, zoals in casu, zijn beschreven en worden verricht overeenkomstig een beheerplan.

De vraag is of het beheerplan ‘de handelingen’ bedoeld in artikel 3:3 Wnb heeft beschreven.

³ Rapport verstoring van vogels door recreatie i.o.v. Vogelbescherming Nederland hoofdstuk 9

In het beheerplan staat immers niet meer dan dat bos moet worden ‘omgevormd’ naar droge heide. Omvormen is een wel erg vaag en mild woord voor grootschalig kappen van bomen, inclusief het grotendeels verwijderen van de stobben en strooisellaag.

Het Beheerplan geeft niet duidelijk weer welke handelingen met omvorming bedoeld worden. In elk geval achten wij het onzorgvuldig dat op basis van een dergelijke term de ontheffing/vrijstelling van het verbod van Wnb artikel 3:1 wordt omzeild.

Daarnaast is er een tweede belangrijke reden waarom het verbod van Wnb artikel 3:1 wel degelijk van toepassing is:

Op grond van Wnb artikel 3:3, zevende lid, onderdeel b, onder ten eerste, is het verbod van Wnb artikel 3:1 alleen niet van toepassing, indien is voldaan aan de voorwaarden, waaronder een ontheffing of vrijstelling zou zijn verleend.

Die voorwaarden zijn beschreven in het vierde lid en betreffen cumulatief:

- a. Er bestaat geen andere bevredigende oplossing en
- b. De handeling is nodig onder meer voor bescherming flora en fauna en
- c. De maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Naar onze mening is aan deze voorwaarden niet voldaan.

Ad voorwaarde a ('Er bestaat geen andere bevredigende oplossing'): de proportionaliteits- en subsidiariteits

Uit geen enkel stuk, ook niet uit het Beheerplan, blijkt dat er geen andere bevredigende oplossing is om de desbetreffende soorten, het korhoen, de roodborsttapuit en de nachtzwaluw te beschermen. De Sallandse Heuvelrug bestaat uit 2.220 hectare, waarvan op het moment tenminste 1.300 hectare bestaat uit droge heide. Als het korhoen zou uitsterven vanwege het gebrek aan droge heide, dan is verplaatsing een logischer oplossing dan het kappen van nog meer bos. Bovendien ligt het te kappen bos direct aan de 1.300 hectare droge heide.

Ten aanzien van de drie vermelde vogelsoorten dient nog het volgende te worden opgemerkt.

Korhoen

Uit de *Natuurdoelanalyse Sallandse Heuvelrug 2023* blijkt dat het korhoen op de Sallandse Heuvelrug vele bedreigingen kent, waarbij de verdroging, de verzuring en de stikstofdepositie de belangrijkste zijn. Daarnaast wordt de klimaatontwikkeling als grote onzekere factor genoemd.

Deze drukfactoren vormen de grootste bedreigingen voor het korhoen, naast predatie en verstoring door recreatie en verkeer, genetische verarming door isolatie van andere populaties. Ook zou het habitatype droge heide te klein zijn voor het korhoen.

Verdroging, verzuring en stikstofdepositie hebben een sterk negatief effect op de beschikbaarheid van insecten, wat het broedsucces van het korhoen negatief beïnvloed.

Ondanks eerdere ingrepen (cultuurtechnisch, tegengaan predatie door afschot vossen en vangen van haviken) is het voortbestaan van het korhoen op de Sallandse Heuvelrug nog steeds uiterst onzeker. In de afgelopen jaren is het oorspronkelijke laaglandkorhoen feitelijk al uitgestorven. Alleen door het bijplaatsen van exemplaren uit Scandinavië is nog een zeer gering aantal korhoen aanwezig.

Terwijl het korhoen het op veel plaatsen in Europa floreert (Scandinavië, Schotland, Baltische staten, Polen, Zwitserland Oostenrijk, Tsjechië, Noord-Italië), zijn de populaties korhoen in Nederland en Duitsland te marginaal en ligt hun leefgebied te geïsoleerd.

Terwijl met name de combinatie van stikstofdepositie en verdroging kwalijke gevolgen hebben voor het voortbestaan van de soort, zijn de maatregelen om dit tegen te gaan beperkt en ondergeschikt aan de cultuurtechnische ingrepen.

In de Natuurdoelanalyse 2023 lezen wij: 'Voor het herstellen van een duurzame populatie korhoen zijn zo'n 500 individuen nodig ofwel een 5-tal (deel)populaties van tenminste 50 hanen elk.'

Omdat nog geen concrete plannen bestaan voor de introductie elders en de daarvoor benodigde maatregelen, is de vraag of geïsoleerde maatregelen volstaan.

Het op dezelfde pagina voor het voorjaar van 2023 aangekondigde nieuwe evaluatierapport van *Wageningen Environmental Research* is nog niet beschikbaar (p.35), waardoor de laatste stand van zaken en inzichten niet kunnen zijn meegenomen.

Verder wordt aangenomen dat het leefgebied voor het korhoen niet voldoende is (Natuurdoelanalyse, p.6)

In dit verband is de conclusie van het in de Natuurdoelanalyse aangehaalde onderzoek van *Altenburg & Wyminga* naar de versturende invloed van (recreatie)paden op het korhoen verhelderend. Deze luidt: "Feitelijk is maar een kwart van het potentiële leefgebied geschikt." (p. 26)

Het volgens het Beheerplan te kleine leefgebied van het korhoen kan dus op eenvoudige wijze en zelfs in ruime mate worden vergroot door het afsluiten van meer recreatiepaden, wat de belangrijkste grond onder de grootschalige vlaktekop wegneemt. Bij afsluiting van een kwart van de paden verdubbelt het leefgebied van het korhoen zonder dat daar één boom voor hoeft te worden gekapt.

Nachtzwaluw

De aantallen nachtzwaluw nemen in het hele land toe (SOVON, 2008). De *Natuurdoelanalyse* Sallandse Heuvelrug 2023 haalt een onderzoek aan van Dommerholt, uit 2021, waaruit blijkt dat de nachtzwaluw (ook) een sterke ontwikkeling op de hele Sallandse Heuvelrug heeft doorgemaakt. We lezen hier verder: 'de nachtzwaluw is relatief veel sterker toegenomen dan het heideareaal.'

Er is dus geen aanleiding om aan te nemen dat het omvormen van nog meer bos naar heide op de Sallandse Heuvelrug voor de doelsoort nachtzwaluw van belang is.

Roodborsttapuit

Ook met de doelsoort roodborsttapuit blijkt het sinds 1981 weer in opgaande lijn te gaan. Uit onderzoek van SOVON blijkt dat het aantal territoria is toegenomen van 70 in 2002, naar 193 in 2019.

In het Beheerplan wordt de aanwezigheid van beide soorten op de Sallandse Heuvelrug ook onderkend: 'De habitatsoorten Nachtzwaluw en Roodborsttapuit komen in hoge aantallen voor op zowel de stuwwal als de stuwwalflank'. (p.61)

Dit rechtvaardigt de conclusie dat de huidige vlaktekop niet noodzakelijk is voor de doelsoort roodborsttapuit.

De omvorming met vlaktekop is dus in hoge mate bedoeld als maatregel voor de instandhouding van het korhoen.

Klimaat, verdroging, pesticiden

Naast de toegevoegde doelstelling van CO²-berging en belangrijke de functie van bomen als verblijfplaats van dieren, zijn juist ook op de Sallandse Heuvelrug bomen van fundamenteel belang gezien de klimaatontwikkeling en verdroging. Bomen zorgen voor verkoeling, voor schaduw, voor het vasthouden van water en het loslaten daarvan via het blad in droge tijden.

Het is daarom onbegrijpelijk om – met deze grote problemen voor het gebied in het vizier – besloten wordt om opnieuw 55 hectare bos te kappen, om wellicht het vrijwel uitgestorven korhoen te kunnen redden.

De verdroging op de Sallandse Heuvelrug is vooral het gevolg van de daling van het grondwaterpeil door de onttrekking van grondwater. Het Beheerplan meldt hierover: 'Het grondwaterregime is hier nog niet op orde. De grondwaterstand is 60 centimeter tot meer dan een meter lager dan in de oorspronkelijke situatie.' (p.127) De *Natuurdoelanalyse Sallandse Heuvelrug 2023* noemt de hydrologie 'nog steeds een restprobleem'.

Volgens de in de Natuurdoelanalyse gemelde maatregelen wordt de drinkwaterwinning op de Sallandse Heuvelrug gestaakt. Maar niet vermeld wordt welke maatregelen worden genomen om de onttrekking van grondwater voor beregening van agrarische percelen in de omgeving te verminderen. Het toestaan door de provincie Overijssel van nieuwe agrarische activiteit aan de randen van de Sallandse Heuvelrug in de vorm van intensieve aardbeien- en lelieteelt, welke veel water vergen, is in flagrante tegenspraak met het in de Natuurdoelanalyse aangegeven voornemen om vanuit het samenwerkingsverband 'Samen Werkt Beter' een 'balans te vinden op het terrein van economie en ecologie'. (p.25)

De Natuurdoelanalyse 2023 onderkent het probleem, maar bevat geen passende ingrepen: 'Hetzelfde geldt voor grondwateronttrekking voor de besproeiing van gewassen. Langs de heuvelrug wordt voor de beregening van verschillende gewassen water onttrokken uit de bodem. Dit zorgt ervoor dat het grondwaterpeil zakt. Op de westflank van de Sallandse Heuvelrug bevinden zich vochtige heide en poelen voor de kamsalamander, welke afhankelijk zijn van een hoog grondwaterpeil (zie paragraaf over de kamsalamander).' (p.34)

Bovendien roept de pesticiden-intensieve teelt van met name lelies de vraag op of de aanleg van de verbindingszone bij Helhuizen en het kappen van nog eens 55 ha bomen een effectieve oplossing blijkt voor het behoud van het korhoen op de Sallandse Heuvelrug.

De Natuurdoelanalyse 2023 zegt hierover: 'Langs de randen van de Sallandse Heuvelrug zijn op een aantal locaties intensieve lelieteelt en aardbeienteelt ontwikkeld. De lelies gebruiken relatief veel gewasbeschermingsmiddelen. Het is aan de initiatiefnemer om aan te tonen dat deze activiteiten geen negatieve effecten hebben om de aangewezen natuurwaarden.' (p.34)

Niet alleen zou de toename van pesticiden in de periferie van de Sallandse Heuvelrug van negatieve invloed kunnen blijken op de aanwezigheid van de voor de korhoenuikens benodigde insecten, ook blijkt dat aan het eerder uitgevoerde gebiedsproces op de Zunasche Heide (opgeleverd in 2021) in relatie tot het korhoen nog geen eenduidige conclusies kunnen worden verbonden.

In de Natuurdoelanalyse lezen wij hierover: 'de werking van de (geplande) verbindingszones moet zich nog bewijzen'. (p.36)

Er is dan ook geenszins aangetoond waarom omvorming de enige mogelijke oplossing is voor het behoud van het korhoen in Nederland. Het korhoen heeft zelf erg veel last van de stikstofdepositie, onder meer veroorzaakt door veeteelt en het wegverkeer op de omliggende wegen, inclusief de 'Toeristenweg' dwars door het gebied.

Daarnaast noemt de Natuurdoelanalyse de predatiedruk en de verstoring door gebruik van (recreatie)paden. Maar ook de bedreiging door roofvogels wordt niet weggenomen door nog meer open veld te creëren, een gebied waar roofvogels graag en eenvoudig kunnen jagen en een korhoen zich slecht kan verschuilen.

Steeds weer blijkt dat ingrijpen in de natuur onvermoede gevolgen heeft.

Het wegvangen van in het gebied gevestigde haviken bleek zinloos, omdat de predatie op korhoen waarschijnlijk vooral plaatsvindt door de zogenoemde 'floaters', niet gevestigde havikken (Natuurdoelanalyse, p. 26).

Ad voorwaarde b (de handeling is nodig onder meer voor bescherming flora en fauna):

Het kappen bedreigt de instandhouding van vele andere soorten, die in het gebied leven en waar nu geen rekening mee gehouden wordt. Het is dus geenszins een bescherming van de flora en fauna in het gebied.

Ad voorwaarde c ('De maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort'):

Nog niet is kunnen vaststellen welke soorten door de handelingen van het kappen van 55 hectare bos in hun instandhouding worden bedreigd en van welke soorten de staat van instandhouding uiteindelijk verslechterd.

Nu dus niet is voldaan aan de voorwaarden, genoemd in Wnb artikel 3:3 is het verbod van Wnb artikel 3.1 wel degelijk van toepassing op Staatsbosbeheer en Stichting Natuurmonumenten als opdrachtgevers van deze kap.

2. Artikel 3.5 (Habitatrichtlijn)

Ten aanzien van *Habitatrichtlijn* geldt in feite hetzelfde als voor de *Vogelrichtlijn*, zoals die is verwoord in Wnb artikel 3:1.

Het is op grond van Wnb artikel 3.5 verboden om opzettelijk dieren, die op de lijst voorkomen te doden, te vangen, te verstoren, hun voortplantingsplaatsen of rustplaatsen te beschadigen of te vernielen En zo ook is het verboden opzettelijk planten te beschadigen of te vernielen. In Wnb artikel 3.10 heeft de Nederlandse wetgever het verbod uitgebreid tot alle soorten, die voorkomen in Nederland voor wat betreft hun voortplantingsplaatsen en rustplaatsen.

Wnb artikel 3.8 geeft dezelfde vrijstellings- en ontheffingsmogelijkheid en in Wnb artikel 3:8, zevende lid, is wederom bepaald dat het verbod niet van toepassing is, indien overeenkomstig het beheerplan wordt gehandeld, mits is voldaan aan het bepaalde in het vijfde lid ten aanzien van vrijstellingen en ontheffingen.

Dit betreft wederom:

- a. er bestaat geen andere bevredigende oplossing, en
- b. de handeling is nodig onder meer voor bescherming flora en fauna, en
- c. er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijk verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Reptielen

Wel staat vast dat de zandhagedis, de hazelworm en de levendbarende hagedis zijn leefgebied en nestgebied heeft in het terrein, hetgeen zelfs een reden was om de mountainbikeroute die door hetzelfde gebied loopt, stil te leggen in de periode dat het dier wakker is en zich daar begeeft. De activiteit van het kappen van het gehele bos is nog vele malen storender en vernietigender dan het fietsen over de mountainbikepaden en is dus zeker in de periode dat de reptielen actief zijn, funest voor de instandhouding van deze soorten.

De gedeeltelijke afsluiting van de 'blauwe' mountainbikeroute vindt zijn basis in meerjarig onderzoek door de lokale reptielenskundige en voormalig conservator van het Natuurmuseum Holterberg, de heer Anton van Beek. Het is mede daarom onbegrijpelijk dat de verantwoordelijke opdrachtgever van de provincie en gebiedsmanagers van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten geen consequenties hebben verbonden aan de op 22 augustus door de heer Van Beek geuite waarschuwingen over de aanwezigheid van soorten in het plangebied, welke door de habitatrichtlijn bijzonder zijn beschermd.

Daarnaast is ook niet voldaan aan de voorwaarde dat geen geweld wordt gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan is – er is immers geen enkele aandacht besteed aan de aanwezige zandhagedissen – wordt ook op deze grond in strijd met Wnb artikel 3:5 gehandeld. Maar ook de marter wordt verstoord, die zijn rustplaats in het gebied heeft.

Boommarter en steenmarter

Het afschieten van vossen om predatie te verminderen had een onvermoed effect. Dit heeft namelijk geresulteerd in een toename van andere predatoren: de aantallen boommarters en steenmarters zijn toegenomen, zoals blijkt uit het in opdracht van Staatsbosbeheer in 2019-2021 uitgevoerde onderzoek naar deze soorten. Op de Sallandse Heuvelrug leven zo'n 20 boommarters en circa 26-30 volwassen steenmarters.

Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten hebben daarom besloten om ook de predatiedruk van marters door gerichte ingrepen te verminderen. Het in augustus 2022 opgeleverde onderzoeksrapport *'Boom- en steenmarters op de Sallandse Heuvelrug'* van Jaap Mulder, Pauul ten Den en Tom Schoonhoff stelt: 'De keuzen zijn duidelijk: verwijder opslag en bomen, verwijder concentraties dood hout en verminder het aantal oude vossenholen en de hoeveelheid bosbesrijke heide.'

Even later lezen we in dit rapport dat die keuzen ook weer de nodige implicaties hebben, niet alleen voor de eveneens beschermde boommarters en steenmarters die uit hun habitat in het huidige kapgebied en elders op de Sallandse Heuvelrug worden verjaagd, maar ook voor onder meer de grauwe klauwier en het korhoen zelve. (p.4) De maatregelen tegen de marters gaan ook nog eens erg ver. 'Je moet dus alle mogelijke structuren weghalen om de marters te weren (p.57)

Het rapport *'Boom- en steenmarters op de Sallandse Heuvelrug'* wijst zelf op de negatieve implicaties van deze maatregelen. Die zijn namelijk 'in tegenspraak met de terreinvoorkeuren van korhoenders gedurende sommige perioden van het jaar'. En: 'het vermijden/verwijderen van geconcentreerd dood hout (rolstapels en takkenhopen) op de heide zal ongunstig zijn voor soorten als de grauwe klauwier'(p.86) en ten slotte: 'Wat we echter niet weten, is wat beter is voor de korhoenders en andere heidesoorten: veel vossen en weinig marters, of weinig vossen en veel marters.' (p.87)

Kortom, de keuzen zijn helemaal niet eenduidig. Dat de maatregelen tegen de marters toch zonder meer worden ingezet is dan ook onverantwoord. Dergelijke lapmiddelen leiden ertoe dat het natuurlijk evenwicht alleen maar verder uit zicht raakt.

Nu er naar onze mening wel een bevredigende andere oplossing bestaat en onvoldoende onderbouwd is door de opdrachtgevers waarom deze oplossing er niet zou zijn is de kap op grond van dit artikel al in strijd met het verbod van artikel 3.5 Wnb.

Subsidiar doen wij een beroep op de algemene zorgplicht in de Wnb

Op grond van Wnb artikel 1.11 lid 1 neemt eenieder voldoende zorg in acht voor Natura 2000 gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving.

Op grond van Wnb artikel 1.11 lid 2 houdt de zorg, bedoeld in het eerste lid, in elk geval in dat ieder die weet of rederlijkwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000 gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:

- a. Dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
- b. Indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevegd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
- c. Voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

De zorgplichtbepaling maakt in het derde lid een uitzondering voor handelen of nalaten dat in overeenstemming met het bij of krachtens de Wnb bepaalde wordt verricht. Nu wij hiervoor beschreven hebben dat in strijd met het bepaalde in de wet wordt gehandeld, is deze uitzondering in casu niet van toepassing.

Belangrijk is de achtergrond van de zorgplicht in het oog te houden, zoals deze is beschreven in de nota naar aanleiding van het verslag bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer⁴:

‘Toepassing van de zorgplicht – in situaties waarin er geen concreet voorschrift ter bescherming van de desbetreffende natuurwaarde van toepassing is – brengt mee dat de nadelige gevolgen van handelingen voor een individueel dier moeten worden gezien in het licht van de gevolgen voor de staat van instandhouding van de soort, waartoe het dier behoort. Gaat het slecht met de soort, dan zal de zorgplicht veelal meebrengen dat betrokkene zijn handeling niet uitvoert of dat hij zodanige maatregelen treft dat de nadelige gevolgen uitblijven’.

Het ecologisch onderzoek van de Bosgroepen, jarenlang onderzoek ter plekke van onze deskundige Anton van Beek en op grond van de gegevens van onder meer de *Nationale Databank Flora en Fauna (NDFP)* levert op dat er veel ter plaatse in het wild levende soorten vogels, beschermd door de Vogelrichtlijn en veel in het wild levende dieren van soorten, genoemd in de Habitatrichtlijn aanwezig zijn in het gebied. Voor die vogels en dieren zijn geen passende maatregelen genomen om verslechtering van de instandhouding van deze vogels en dieren te voorkomen en significante storende factoren voor deze in het natura 2000 gebied voorkomende soorten te vermijden.

Sommige maatregelen zijn er expliciet op gericht om beschermde soorten en hun habitats te verstoren / beschadigen / vernietigen.

Het kappen 55 hectare bos heeft significante negatieve gevolgen voor de flora en fauna die leven in het natuurgebied. De kap is reeds gestart op 4 september 2023, dus de verstoringen en verslechtering is al in gang gezet.

Op grond van Wnb artikel 1.12 dragen Gedeputeerde Staten van de provincie, in ieder geval in hun provincie, tezamen zorg voor het nemen van de nodige maatregelen voor:

- a. De bescherming, de instandhouding of het herstel van biotopen en leefgebieden in voldoende gevarieerdheid voor alle in Nederland natuurlijk in het wild levende vogelsoorten, genoemd in bijlage I bij de Vogelrichtlijn, en de niet in die bijlage genoemde geregeld in Nederland voorkomende trekvogels;
- b. Het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van de van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dieren en planten genoemd in de bijlagen II, IV en V bij de Habitatrichtlijn, en van de in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats, genoemd in bijlage I bij de Habitatrichtlijn en habitats van soorten, genoemd in de bijlagen II, IV en V bij de Habitatrichtlijn, en
- c. Het behoud of het herstel van een gunstige staat van instandhouding van de met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende van nature in Nederland in het wild voorkomende dier- en plantensoorten, bedoeld in artikel 1,5, vierde lid.

De provincie/omgevingsdienst had moeten verifiëren dat er door Staatsbosbeheer en Stichting Natuurmonumenten maatregelen werden genomen ter vermindering van verslechtering en significante storende factoren.

Indien negatieve gevolgen voor de habitats of soorten in de gebieden zich kunnen voordoen, wordt van de provincie/omgevingsdienst verwacht, dat zij zich ervan vergewissen dat passende maatregelen ter vermindering van verslechtering worden toegepast. Maatregelen die noodzakelijk zijn om verslechtering in een gebied te

⁴ Kamerstukken II 2-14/2015, 33 348, nr 9, par 4.15

voorkomen, moeten worden toegepast voordat evidente verslechtingsymptomen zich voordoen (HvJ Arresten C-355/9060, C-117/0061)

Gedeputeerde Staten dragen op grond van Wnb artikel 1.12 zorg voor de realisering en het behoud van een gunstige staat van instandhouding van dieren en planten die op basis van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn moeten worden beschermd. Daarnaast is deze verplichting ook van toepassing op in het wild voorkomende dieren- en plantensoorten die zijn geplaatst op de zogenoemde rode lijst.

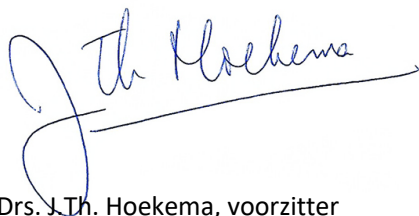
In Natura 2000-bossen moeten daarom activiteiten worden vermeden die negatieve gevolgen zullen hebben voor de ecologische structuur en functies van beschermde habitats of de geschiktheid van habitats voor beschermde soorten (bijv. voeder-, rust- of broedplekken), en activiteiten die significante storende factoren voor beschermde soorten veroorzaken.

Ook op grond van de zorgplicht moet gesteld worden dat Staatsbosbeheer en de Stichting Natuurmonumenten zich niet aan de verplichtingen uit de Wnb hebben gehouden en dat om die reden de kap moet worden stil gelegd en moet worden heroverwogen of en zo ja welke maatregelen genomen moeten en kunnen worden genomen om de bedreigde soorten in stand te houden, zonder daarmee de staat van andere soorten te verslechteren of te bedreigen.

Verzoeken daarom:

1. **De kap van de Westelijke verbinding Helhuizen onmiddellijk stil te leggen;**
2. **Staatsbosbeheer/Natuurmonumenten, in elk geval de beheerders, en de opdrachtgever namens de provincie in het gebied te verzoeken een nadere onderbouwing te geven voor de geplande werkzaamheden, waarbij in het bijzonder aandacht besteed wordt aan:**
 - a. **De proportionaliteit en de subsidiariteit van de voorgestelde maatregel om 55 hectare bos te kappen voor het mogelijk behoud van het korhoen, terwijl andere soorten daar ernstig onder te lijden zullen hebben;**
 - b. **Andere aanwezige soorten in het gebied en andere mogelijkheden om aan de gewenste instandhoudingsdoelstelling te voldoen.**

Met vriendelijke groet, hoogachtend,
Namens het bestuur van Stichting NatuurAlert Nederland,

Drs. J.Th. Hoekema, voorzitter

M. van Vliet, secretaris

/ bijlage: Onze brief van 11 september jl.